
De Eempolders waren vanouds een uniek biotoop voor de weidevogels. Door ontginning en intensief agrarisch gebruik liep de vogelstand achteruit. Met een nieuw natuurontwikkelingsplan voor het gebied krijgen ook de weidevogels wellicht een tweede kans. Tenminste: als de recreatiedruk niet te groot wordt.

Marc van Houten

Weidevogels Eempolders krijgen een tweede kans

Eerste kans

Evenals in het overgrote deel van Nederland heeft de mens ook in Eemland grote invloed gehad op de ontwikkeling van

het landschap. Voor de ontginning van de Eempolders bestond het gebied voornamelijk uit ongerept moeras en, vooral dicht tegen de Eemmond, slij-

kerige kwelder. De mogelijkheden tot het in cultuur brengen van de gronden werden sterk beperkt door de hoge waterstanden in deze streek. Men is

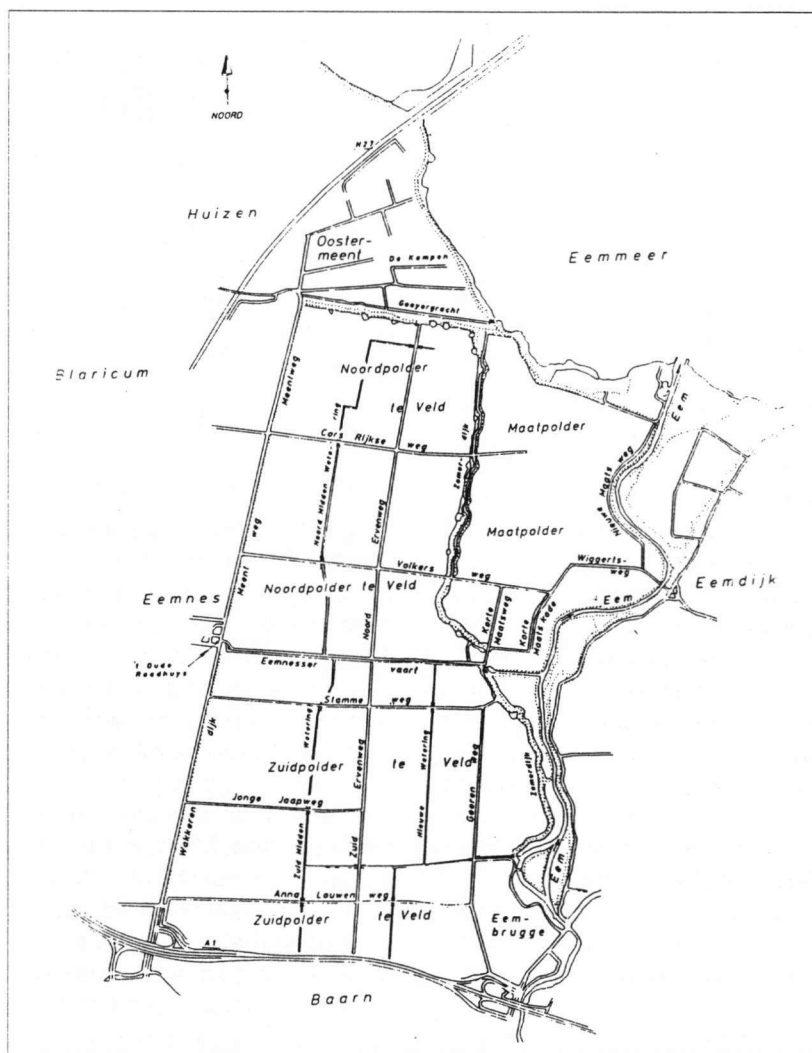
vermoedelijk rond 1100 begonnen met het in cultuur brengen van Eemland. Vanuit de gestichte nederzettingen Eemnes, Eembrugge, Eemdijk en Bunschoten werd het land in langwerpige smalle stroken ontgonnen.

De latere landbouwactiviteiten van de mens en het grazen van het vee zorgden er ondertussen voor, dat het landschap steeds opener werd en daar moeten vogelsoorten van geprofitteerd hebben, die zich van nature thuisvoelen in toendra, steppe, kwelder of strandweide: de steltlopers.

De mens werd dus op de voet gevolgd door de weidevogels, die dankzij regelmatig maaien, bemesten en begrazen een leefgebied aantreffen, dat even open was als hun natuurlijk broedgebied, maar waar veel meer voedsel was te vinden. Dit had tot gevolg dat ze waarschijnlijk tot in deze eeuw voortdurend in aantal zijn toegenomen en er enorme dichtheden zijn bereikt. Nog nimmer is het voorgekomen dat een vogelgemeenschap zo'n "kans van de mens" heeft gekregen.

Ten opzichte van het begin van deze eeuw hebben in het gebied grote veranderingen plaatsgevonden. Met de komst van meststoffen, betere waterbeheersingstechnieken, moderne landbouwmechanisatie en een betere ontsluiting werd het grasland in de loop van deze eeuw steeds intensiever gebruikt.

De achteruitgang van vrijwel alle weidevogels, die vroeger zo karakteristiek voor onze graslanden waren, wijst erop, dat het met de diversiteit en de stabiliteit van onze weidegemeenschap maar slecht gesteld is. Allerlei soorten kunnen zich maar nauwelijks handhaven en de soorten, die ervoor in de plaats komen, zijn meestal re-

Situering van de Eempolders

cente cultuurvolgers met een groot aanpassingsvermogen. Ten behoeve van de veiligstelling van de in Eemland aanwezige natuurwaarden zijn er in het verleden (toekomstige) reservaatgebieden aangewezen.

Tweede kans

Halverwege dit jaar is het rapport "Natuurontwikkeling in Eemland inrichtingsplannen voor de begrensde reservaat- en natuurontwikkelingsgebieden" uitgegeven, in opdracht van de Dienst Landelijk Gebied Utrecht.

De planvorming is begeleid door een projectteam, bestaande uit vertegenwoordigers van de volgende organisaties:

Dienst Landelijk Gebied, Waterschap Vallei en Eem, Vereniging Natuurmonumenten, Provincie Utrecht, Stichtse Milieufederatie, Staatsbosbeheer en Waterleidingbedrijf Midden-Nederland. Belangrijk is dat de verschillende deelgebieden, totaal 15, in hun onderlinge samenhang worden ontwikkeld. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen enerzijds de binnendijkse polderreservaten en anderzijds de buitendijkse Eemuitwaarden en oeverlanden van het Eemmeer.

Van de uit te voeren maatregelen wordt nader bekeken wat de herinrichting inhoudt binnen de natuurgebieden gelegen in het

werkgebied van de Vogelwerkgroep.

Deze gebieden zijn:

1. Valse Bosjes
2. Noordpolder te Veld/Maaspolder binnendijks
3. Maaspolder buitendijks
4. Zomerdijk
5. Buitenvaart-Noord
6. Buitenvaart-Zuid

1. Valse Bosjes (16 ha)

Landschappelijk gezien maakt het gebied deel uit van het kleinschalige cultuurlandschap in de duidelijk afgebakende strook tussen de A27 in het westen en de Meentweg in het oosten.

Het beheer van het bos bestaat uit niets-doen. De graslanden ten zuiden van het gebied zullen worden verschaald tot kamgrasweide. De overige graslandpercelen bieden mogelijkheden voor de ontwikkeling van bloemrijke dotterbloemgraslanden. Gestreefd wordt naar sanering van de bestaande autosloperij. Daadwerkelijke sanering zal waarschijnlijk pas op langere termijn gerealiseerd worden en zal niet in het kader van de ruilverkaveling uitgevoerd worden. Langs de Meentweg wordt een eenvoudige parkeervoorziening aangelegd en een informatiepaneel geplaatst. Vanaf de parkeervoorziening wordt een rondwandeling door de Valse Bosjes mogelijk.

2. Noordpolder te Veld/Maaspolder binnendijks (260 ha)

Het deelgebied bestaat uit zeer open graslandpolders, met een kenmerkende opstreckende verkaveling. De vele waaien zijn ontstaan als gevolg van dijkdoorbraken.

Uitgegaan wordt van een hoog winterpeil (november t/m april) en een lager zomerpeil (juli t/m oktober). De overgang tussen winter- en zomerpeil zal geleide-

Grutto Tekening: Martin Brandsma

lijk plaatsvinden. Sinds 1994 wordt er in een deel (ca. 70 ha) van dit gebied al peilverhoging aangehouden. De hoogste dichtheid aan weidevogels vinden we dan ook op de al door Natuurmonumenten beheerde percelen. Verder is dit gebied (weer) in trek bij vogelaars, onder meer door de minder algemene soorten. Middels stuwen en dammen wordt waterafvoer uit het reservaat verminderd. Voor de verbetering van de waterkwaliteit en het herstel van voldoende waterdiepte (overwinteringsmogelijkheid voor vissen), worden de deels verlande waaien uitgebaggerd. Verspreid in het reservaatgebied worden drassige laagten aangelegd, in de vorm van lokale, eenzijdige oeververbeteringen.

In de Noordpolder te Veld zijn in de huidige verkaveling restanten van een oude eendenkooi herkenbaar. De vorm van de oude eendenkooi zal worden hersteld door de aanleg van een stervormige waterpartij met brede moerasoevers. Opgaande beplanting blijft achterwege. De Meentdijk en Zomerdijk worden buiten het broedseizoen opengesteld als wandelpad en als fietspad, voor wat betreft het deel met bestrating. Langs de rand van de westelijke uitloper van het reservaat wordt, parallel aan de Meentdijk, een nieuw,

recreatief fietspad aangelegd. Tussen de Noordervenweg en de Zomerdijk zal een wandelpad gecreëerd worden, dit pad zal in het broedseizoen worden afgesloten.

Vanaf het einde van de Zomerdijk zal een doorsteek naar de Eemmeerkust worden gerealiseerd.

3. Maaspolder buitendijks (20 ha)

Het reservaatgebied grenst in het noordelijk deel aan het Eemmeer, aan de zuidzijde loopt een kade. Het gebied wordt door trekvogels gebruikt als rustgebied. In het gebied zijn in 1993 twee waterpartijen en een Oeverwaluwand aangelegd.

Er wordt een open waterverbinding aangelegd tussen de bestaande, westelijke waterpartij en het Eemmeer. Om de nu vrij abrupte overgang tussen de graslanden en de oeverzone van het Eemmeer geleidelijker te maken, zal plaatselijk de bovengrond worden afgegraven. De oeverlijn zal veel grilliger worden en voor meer vogelsoorten geschikt worden

4. Zomerdijk (6 ha)

De Zomerdijk maakt deel uit van het binnendijkse cultuurlandschap. Het accent ligt op handhaving van de cultuurhistorische waarde en de openheid van het landschap. Het gebied zal op reservaatpeil worden gebracht.

5. Buitenvaart-Noord (15,5 ha)

Het gebied is recent opnieuw ingericht. Het bestaat uit nat grasland, dat periodiek plasdras staat. Over de Eemkade loopt een fietspad. Ook dit gebied is in trek bij vogelaars, ook hier kunnen vanaf de Korte Maatskade niet alledaagse vogels worden waargenomen. Het gebied is reeds ingericht en is

gericht op de ontwikkeling van botanisch waardevolle graslanden, die tevens van betekenis zijn voor kritische weidevogels.

6. Buitenvaart-Zuid (27,8 ha)

Dit deelgebied wordt begrensd door de Zomerdijk aan de westzijde en de Eem aan de oostzijde. Het gebied is duidelijk herkenbaar als Eemuiterswaard. De vegetatie is hier goed ontwikkeld en vormt een mooi voorbeeld van graslanden met behaarde boterbloem. Dit type graslanden was vroeger algemeen langs de IJsselmeerkust, maar is tegenwoordig zeldzaam. Gestreefd wordt naar een gevarieerde afwisseling van moerasvegetaties, natte schraalgraslanden en drogere kamgrasweiden. Aan de noordzijde van het gebied wordt de bestaande kade langs de Buitenvaart verlegd en wordt een ondiepe oeverzone aangelegd en deels ingeplant met riet. Ook hieraan is al gewerkt.

Uitvoering

Naar verwachting zullen in het kader van het plan van toedeling de meeste gronden in de reservats- en natuurontwikkelingsgebieden toegewezen worden aan de Vereniging Natuurmonumenten. Medio juli heeft milieukundig onderzoek plaatsgevonden op de locaties waar grond ontgraven wordt.

De uitvoering van de inrichting van de natuurgebieden, waarbij grond vrij komt, wordt gekoppeld aan de uitvoering van kavelinrichtingswerken waarbij grond nodig is. In de periode tussen nu en circa 2 jaar worden de gebieden stapsgewijs ingericht.

Commentaar

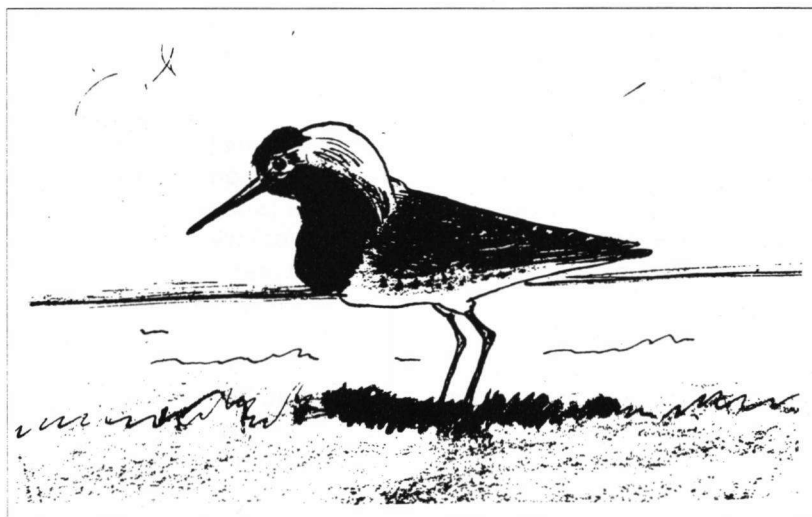
Hoewel de gecultiveerde natuur overgaat naar "woeste" natuur

dienen er toch enkele kanttekeningen gemaakt te worden. Dit gezien het feit dat een aantal voorstellen (lees: recreatie) zonder meer een negatieve uitwerking zal hebben op vogels.

Als het gaat om de vrije toegankelijkheid en de openstelling van natuurgebieden is er de laatste jaren bij natuurbeherende instanties als Vereniging Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer duidelijk een kentering merkbaar. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer streven ernaar om van negentig procent van hun terreinen minimaal vijf hectare open te stellen. De Eempolders is een landschap met een hoge natuurlijke uitstraling. Dit ligt vooral in de uitgestrektheid, de (deels hernieuwde) vogelrijkdom van het grootschalige gebied en de betrekkelijke rust. De huidige mate van recreatief gebruik van Eemland is vrij laag. Dit komt mede doordat de terreinen alleen via de openbare wegen te beleven zijn. Voor de landschapsgerichte en rustzoekende recreant is het feit dat het rustig is positief. Want ondanks die belevingswaarde vanaf de openbare weg, of dijk, heeft men goed zicht over dit 'visueel beleefbaar' terrein.

In kwetsbare terreintypen en in of nabij vogelconcentratiepunten kunnen beter geen recreatieve voorzieningen gecreëerd worden. Dat leidt immers al snel tot een netwerk van fiets-, wandel- en ruitersporen. Mede hierdoor zullen weidevogels zich naar de kern van het reservaat terugtrekken en in de winter worden de ganzen en zwanen verstoord. Zo vindt in alle seizoenen verstoring plaats. Voor de ontwikkeling van de Eempolders voor weidevogels en overwinteraars is rust in de gebieden van belang.

Dick Jonkers (Subgroep Natuurbescherming) en schrijver dezes hebben een bezwaarschrift laten uitgaan naar de Dienst Landelijk Gebied Utrecht, de opdrachtgever van de inrichtingsplannen. Hierin spreken wij onze ongerustheid uit over de toekomstige recreatieve voorzieningen, in vooral de polderreservaten. Wij hebben de Dienst er met klem op gewezen de voorgestelde recreatieve plannen opnieuw te bekijken en deze dan ook te herzien. Het is te hopen dat deze tweede kans voor het Eemland, een goede (laatste?) kans kan gaan worden.

Eempolders in 1936: "De mooiste kemphaan van die dag"

Tekening: H.J. Slijper